

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού

Ιστορία Οικονομικών Θεωριών

Ενότητα 02

Η Αρχαιότητα

Διδάσκουσα: Δήμητρα Κουλουμπου (dkouloumprou@uniwa.gr)

Περιεχόμενα ενότητας

- Η Περίοδος 7^{ου} – 4^{ου} Αιώνα π.Χ.
- Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα
- Οικονομικές Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα
- Ξενοφώντας – Οικονομικός
- Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα
- Ο Αριστοτέλης για την Δικαιοσύνη και την Ανταλλαγή
- Το Πρόβλημα της Δίκαιης Ανταλλαγής
- Η Ανταλλαγή Αγαθών κατά των Αριστοτέλη
- Ο Αριστοτέλης και η Απόκτηση Πλούτου
- Η Δύναμη των Εμπόρων και των Κερδοσκόπων σε Περίόδους Κρίσης
- Η Ρώμη
- Συμπεράσματα
- Bertolt Brecht – Η μπαλάντα του Έμπορα (Ποίηση)

Η Περίοδος 7^{ου} – 4^{ου} Αιώνα π.Χ.

- Την περίοδο μεταξύ του 7^{ου} και 4^{ου} π.Χ. γράφτηκαν ορισμένα πολύ σημαντικά λογοτεχνικά, επιστημονικά και φιλοσοφικά έργα.
- Για την περίοδο αυτή δεν υπάρχουν οικονομικά στοιχεία για αυτό οι σχετικές πληροφορίες προέρχονται μόνο από την πολιτική ιστορία.
- Γνωρίζουμε όμως ότι η οικονομία δεν διέφερε πολύ από εκείνη των ομηρικών χρόνων, αφού στηριζόταν στην καλλιέργεια της γης που αποτελούσε την κύρια πηγή πλούτου.

Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα

- Στους αιώνες που πέρασαν, έλαβαν χώρα τεράστιες πολιτικές και οικονομικές αλλαγές. Από τις πιο σημαντικές είναι οι μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα, που εξελέγη άρχων της Αθήνας το 594 π.Χ.
- Ο Σόλωνα διορίστηκε άρχοντας της Αθήνας από τους πολίτες και όχι από τον Άρειο Πάγο όπως συνηθιζόταν.
- Οι μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα περιόρισαν την ισχύ των αριστοκρατών και δημιούργησαν την βάση για την ανάπτυξη της Δημοκρατίας.
- Η νομοθεσία του γράφτηκε σε ξύλινες πλάκες οι οποίες στήθηκαν στο Πρυτανείο. (Το **Πρυτανείο** ήταν κτίσμα εντός του αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας και αποτελούσε το κέντρο της διοικητικής και πολιτικής ζωής του ιερού και το κέντρο διοίκησης των Ολυμπιακών αγόνων).

Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα

- Τα νομοθετικά μέτρα του Σόλωνα ήταν πολύ τολμηρά, αλλά και δραστικά και αντικατοπτρίζουν το μέγεθος της κρίσης που κλήθηκαν να θεραπεύσουν.
- Βασίζονταν στην αρχή της δίκαιης ανισότητας και όχι της απόλυτης ισότητας.
- Κύρια επιδίωξη των μέτρων αυτών ήταν η αποτροπή της εμφύλιας διαμάχης και της διάλυσης της κοινωνικής συνοχής της Αθήνας, διατηρώντας παράλληλα την κοινωνική διαστρωμάτωση.

Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα

- Βασικά στοιχεία των μεταρρυθμίσεων του Σόλωνα ήταν:
 - Εκλογή ενός συμβουλίου 400 μελών από τις τάξεις που διέθεταν ακίνητη περιουσία
 - Η γη αναδιανεμήθηκε
 - Οι νόμοι κωδικοποιήθηκαν
 - Υιοθετήθηκε νέο αργυρό νόμισμα
 - Ο Αθηναϊκός εμπορικός στόλος αυξήθηκε και μαζί του διευρύνθηκε το εμπόριο.

Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα

- Με την εξειδίκευση των καλλιεργειών, η Αθήνα εξήγαγε κυρίως λάδι και εισήγαγε σιτηρά
- Το παλαιό ιδεώδες της αυτάρκειας άρχισε να καταρρέει.

Οικονομικές Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα

- Όλα τα χρέη που συνεπάγονταν απώλεια γης ή προσωπικής ελευθερίας ακυρώνονταν.
- Η υποθηκευμένη γη λόγω οικονομικού δανεισμού από τρίτους (κυρίως αριστοκράτες) επιστρεφόταν πλέον στους γεωργούς.
- Καταργήθηκε η υποβάθμιση της πολιτικής ιδιότητας ενός πολίτη στο επίπεδο του δούλου λόγω αδυναμίας πληρωμής του χρέους και αποκαταστάθηκαν όσοι είχαν γίνει δούλοι στο παρελθόν για χρέη.
- Πλέον, η οικονομική κατάσταση ενός πολίτη αποσυνδεόταν από την πολιτική ελευθερία του.

Οικονομικές Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα

- Απαγορεύτηκε η εξαγωγή τροφίμων στο εξωτερικό, εκτός από το ελαιόλαδο που παραγόταν στην Αττική σε αφθονία.

Με αυτόν τον τρόπο εμποδιζόταν η εξαγωγή προϊόντων των οποίων η τιμή μπορούσε να φτάσει σε υψηλότερα επίπεδα σε άλλες πόλεις σε σχέση με την Αθήνα.

Ο Σόλωνας

Κατάργησε όλα τα χρέη των αγροτών

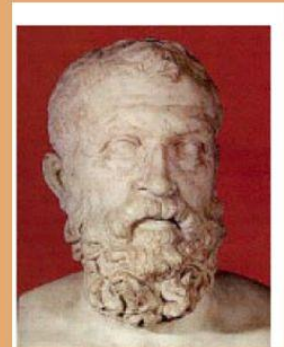
Απαγόρευσε μάλιστα να γίνεται κάποιος δούλος επειδή δεν είχε να πληρώσει τα χρήματα που είχε δανειστεί.

Ο νόμος αυτό ονομάστηκε **σεισάχθεια**

Μέχρι εκείνη την εποχή την εξουσία την είχαν οι ευγενείς. Για να μπορέσει να περιορίσει τη δύναμη τους έκανε το εξής.

Χώρισε τους πολίτες σε τέσσερις τάξεις ανάλογα με το εισόδημά τους και όχι την καταγωγή . Έτσι κάποιος που είχε φτωχή

καταγωγή αν κατάφερνε στη ζωή του να αποκτήσει αρκετά χρήματα βρισκόταν στην ίδια κοινωνική τάξη με κάποιον ευγενή

Οικονομικές Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα

➤ Υιοθετήθηκαν τα μετρικά συστήματα βάρους και μήκους που ίσχυαν στην Κόρινθο και σε πολλές ευβοϊκές πόλεις, που εκείνη την περίοδο ήταν πιο οικονομικά αναπτυγμένες σε σχέση με την Αθήνα.

Έτσι, διευκολύνθηκαν οι εμπορικές συναλλαγές με αυτές τις πόλεις.

Το μέτρο αυτό συνέβαλε στην ανάπτυξη του αθηναϊκού εμπορίου και κατά συνέπεια, στην αύξηση του πλούτου της πόλης.

Οικονομικές Μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα

➤ Ενθαρρύνθηκε η μετεγκατάσταση στην Αθήνα εξειδικευμένων τεχνιτών, που κατάγονταν από άλλες πόλεις.

Η Αθήνα είχε μείνει πίσω στην παραγωγικότητα και την τεχνογνωσία. Επομένως, η εισροή εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού θα ενίσχυε αυτόν τον τομέα.

- Αν και σκοπός του Σόλωνα ήταν η κοινωνική και πολιτική σταθερότητα, οι μεταρρυθμίσεις του διαίρεσαν την Αθηναϊκή κοινωνία και προκάλεσαν πολιτική αναστάτωση.

Ξενοφώντας – Οικονομικός

- Οι εξελίξεις αυτές προλείαναν το έδαφος για τον Ξενοφώντα (430 – 354 π.Χ.) και τον Πλάτωνα (429 – 347 π.Χ.)
- Ο **Οικονομικός** είναι πραγματεία του Αθηναίου ιστορικού Ξενοφώντα πάνω στη διαχείριση ενός νοικοκυριού (τέχνη της οικιακής διοίκησης) και ενός κτήματος, με τη μορφή κυρίως ενός διαλόγου ανάμεσα στον Σωκράτη και στον Κριτόβουλο, γιο του Κρίτωνα.
- Το έργο διαφωτίζει τις προτιμήσεις και τις επιδιώξεις του Ξενοφώντα, στην αγροτική επιστήμη της εποχής του και στις σχέσεις οι οποίες, κατά τη γνώμη του, θα έπρεπε να επικρατούν ανάμεσα σε έναν άντρα και στη γυναίκα του. Η συγγραφή του έργου τοποθετείται στο 401 π.Χ.

Ξενοφώντας – Οικονομικός

- Ιδιαίτερη προσοχή έχουν δώσει οικονομολόγοι και ιστορικοί στην πραγμάτευση από τον Ξενοφώντα του καταμερισμού της εργασίας.
- Ο συγγραφέας παρατηρεί ότι, σε μια μικρή πόλη, ένας τεχνίτης μπορεί να φτιάχνει καρέκλες, πόρτες, αλέτρια και τραπέζια αλλά δεν μπορεί να είναι το ίδιο καλός σε όλα.
- Αντίθετα, στις μεγάλες πόλεις, η ζήτηση είναι τόσο μεγάλη που οι άνθρωποι μπορούν να ειδικευτούν σε ένα από αυτά και να γίνουν περισσότερο αποτελεσματικοί.

Ξενοφώντας – Οικονομικός

- Στο υπόδειγμα του Ξενοφώντα οι άνθρωποι αλληλοεπιδρούν με τη φύση – όχι μεταξύ τους μέσω της αγοράς.
- Η αποτελεσματικότητα στην παραγωγή αφορά κυρίως τη διαχείριση των φυσικών πόρων, έτσι ώστε οι άνθρωποι να τους εκμεταλλεύονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.
- Ο κόσμος του είναι στατικός και η φύση θεωρείται γνωστή και απόλυτα κατανοητή.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Ο Πλάτων (427 – 347 π.Χ.) ήταν αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος από την Αθήνα, ο πιο γνωστός μαθητής του Σωκράτη και δάσκαλος του Αριστοτέλη. Το έργο του, που με τη μορφή φιλοσοφικών διαλόγων έχει σωθεί ολόκληρο, άσκησε τεράστια επιρροή στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία και γενικότερα στη δυτική φιλοσοφική παράδοση μέχρι και σήμερα.
- Ένα από τα φιλοσοφικά έργα της αρχαιότητας που προκάλεσε διαχρονικά πληθώρα συζητήσεων και επίδραση στη μετέπειτα φιλοσοφική σκέψη, υπήρξε η **«Πολιτεία του Πλάτωνα»**. Στο εν λόγω έργο ο φιλόσοφος επιχειρεί να προσεγγίσει το ιδεώδες πολίτευμα, εκείνο στο οποίο – έχοντας προσδιορίσει τη φύση της δικαιοσύνης και της αδικίας– ο άνθρωπος θα μπορεί να ζει ευτυχισμένος στα πλαίσια της πόλης.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Ο Πλάτωνας αναζητά την ανώτερη μορφή πολιτεύματος, εκείνη που θα μπορεί να εξασφαλίζει στους πολίτες το ύψιστο αγαθό, την ευδαιμονία, μακριά από τις ανεπάρκειες και τη διαφθορά των υπαρχόντων πολιτευμάτων –ιδίως δε της δημοκρατίας.
- Σε αυτά τα πλαίσια οδηγείται στη θεωρητική κατασκευή ενός ιδανικού πολιτεύματος, το οποίο θα ικανοποιεί εκείνες τις προϋποθέσεις που εξασφαλίζουν στον άνθρωπο και στο σύνολο αυτό το ύψιστο αγαθό.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Στην **Πολιτεία** ο Πλάτωνας μελετά ουσιαστικά το ζήτημα της δικαιοσύνης και ειδικότερα τον τρόπο με τον οποίο μπορεί ο άνθρωπος να ευδαιμονήσει στα πλαίσια της πόλης – κράτους.
- Καθώς, όμως, η δικαιοσύνη εξαρτάται κυρίως από το εκάστοτε πολίτευμα, γίνεται κατανοητό ότι και η ευδαιμονία του ανθρώπου είναι άμεσα συνυφασμένη με τον τρόπο διακυβέρνησης που ασκείται κατά περίπτωση.
- Ο Πλάτωνας ασκεί οξεία κριτική στα πολιτεύματα της εποχής, θεωρώντας τα ανεπαρκή για να εξασφαλίσουν στον άνθρωπο αυτό το ύψιστο αγαθό.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Η **Πολιτεία** του Πλάτωνα απαρτίζεται από τρεις κοινωνικές τάξεις.
 - Η κατώτερη είναι οι **παραγωγοί**
 - η αμέσως επόμενη απαρτίζεται από τους **φύλακες**
 - ενώ στην ανώτερη βρίσκονται οι **κυβερνήτες**.
- Αν και σαφώς διακριτές μεταξύ τους, εντούτοις δεν υπάρχουν ανάμεσά τους μεγάλες ανισότητες, καθώς καθεμία θεωρείται αναγκαία διότι είναι προορισμένη να επιτελέσει μια συγκεκριμένη λειτουργία μέσα στην πόλη.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Η τάξη των **παραγωγών** είναι επιφορτισμένη με «την παραγωγή των υλικών αγαθών που είναι αναγκαία, όχι μόνο για τη δική τους υλική συντήρηση αλλά και γι' αυτήν ολόκληρου του κράτους». Πρόκειται για την τάξη που διαθέτει το μεγαλύτερο πληθυσμό. Προστατεύεται από τις ανώτερες, ενώ ταυτόχρονα τις υπηρετεί. Η πρόσβαση στην εξουσία είναι εξαιρετικά περιορισμένη.
- Οι **φύλακες** έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση, καθώς αποτελούν βοηθούς των κυβερνητών και συνιστούν την άμυνα της πόλης και προστατευτικό σώμα για τις άλλες δύο τάξεις.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Τέλος, οι **κυβερνήτες** είναι εκείνοι που έχουν «την απόλυτη ευθύνη για τη διακυβέρνηση του κράτους, τη δικαιοσύνη, τη νομοθεσία και την προστασία του κράτους από εσωτερικούς και εξωτερικούς κινδύνους».
- Ποιο είναι όμως το κριτήριο που καθορίζει σε ποια τάξη ανήκει ο κάθε πολίτης;

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Κυρίαρχο ρόλο σε αυτή την ταξινόμηση διαδραματίζει η παιδεία από μικρή κιόλας ηλικία.
- **Βασικό αντικείμενο σπουδής είναι τα μαθηματικά.** Η απόδοση των ατόμων σε αυτά καθορίζει τη μετέπειτα πορεία τους.
- Αυτοί που πρώτοι συναντούν δυσκολίες κατατάσσονται στην τάξη των παραγωγών. Όσοι καταφέρνουν να συνεχίσουν την εκπαίδευση συνιστούν τους φύλακες. Όμως, στην πορεία οι φύλακες διαιρούνται σε δύο κατηγορίες.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Όσοι δεν ανταπεξήλθαν στην ανώτερη εκπαίδευση των μαθηματικών αποχωρούν και λειτουργούν ως πολεμιστές και βοηθούς των κυβερνητών (φύλακες-επίκουροι). Αντιθέτως, όσοι ολοκληρώσουν με επιτυχία αυτό το στάδιο της εκπαίδευσης συνεχίζουν με τη μελέτη της φιλοσοφίας.
- Ολοκληρώνοντας τις σπουδές τους με επιτυχία τοποθετούνται στους κυρίως φύλακες, δηλαδή στους κυβερνήτες (φύλακες – βασιλείς), **διότι μπορούν να ταυτίσουν το συμφέρον της πόλης με το δικό τους και να το προστατεύσουν.**

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Το όραμα του Πλάτωνα ήταν η αποτελεσματική και δίκαιη οργάνωση της κοινωνίας στη βάση ορθολογικών αρχών.
- Θεωρούσε ότι η αποτελεσματικότητα περιλαμβάνει ως συμμετοχή το ανθρώπινο στοιχείο στη διαδικασία παραγωγής.
- Οι άνθρωποι έπρεπε να ειδικεύονται στην απασχόληση που τους ταιριάζει καλύτερα και να εκπαιδεύονται για αυτό.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Ο Πλάτων θεωρούσε δεδομένους τους φυσικούς πόρους και την τεχνολογία.
- Ο κόσμος του ήταν στατικός
- Στον κόσμο αυτό, κάθε άνθρωπος είχε τη σταθερή θέση που του εξασφάλιζε η αποτελεσματική διοίκηση μιας ανιδιοτελούς ηγεσίας.

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

- Παρότι αναγνώριζε τη σημασία του εμπορίου, ο ρόλος των αγορών στην ιδανική του πολιτεία ήταν πολύ περιορισμένος.
- Θα υπήρχαν βέβαια αγοραπωλησίες καταναλωτικών αγαθών, αλλά η ιδιοκτησία θα διανεμόταν στους πολίτες κατάλληλα (βάσει μαθηματικών αρχών).
- Δεν θα υπήρχε κέρδος ή πληρωμή τόκων.

Ο Αριστοτέλης για την Δικαιοσύνη και την Ανταλλαγή

- Ο Αριστοτέλης (384 – 322 π.Χ.) ήταν γιος γιατρού και μαθητής του Πλάτωνα. Έγινε μέλος της Ακαδημίας σε ηλικία 17 ετών και παρέμεινε μέχρι το θάνατο του Πλάτωνα 20 χρόνια αργότερα.
- Σε ότι αφορά την ανταλλαγή και την διανομή αγαθών, ο Αριστοτέλης διακρίνει τρία είδη δικαιοσύνης.

Ο Αριστοτέλης για την Δικαιοσύνη και την Ανταλλαγή

- Τη **διανεμητική δικαιοσύνη (νεμητικόν δίκαιον)** βάσει της οποίας τα αγαθά πρέπει να διανέμονται ανάλογα με την αξία των ανθρώπων.
- Την **επανορθωτική δικαιοσύνη (διορθωτικόν δίκαιον)**, που επανόρθωνε προηγούμενες αδικίες με την αποζημίωση όσον είχαν αδικηθεί, αποκαθιστώντας έτσι την ισότητα.
- Την **αμοιβαία ή ανταποδοτική δικαιοσύνη (αντιπεπονθός δίκαιον)** που είναι η δικαιοσύνη στην ανταλλαγή.

Πώς όμως μπορούμε να αξιολογήσουμε αν μια ανταλλαγή μεταξύ δύο ανθρώπων είναι δίκαιη;

Το Πρόβλημα της Δίκαιης Ανταλλαγής

- Ένας τρόπος – κοινά αποδεκτός στην Αρχαία Ελλάδα – είναι να υποστηρίξουμε ότι, εφόσον η ανταλλαγή είναι εκούσια, δεν μπορεί παρά να είναι δίκαιη.
- Ο Ξενοφών αναφέρει την περίπτωση δύο παιδιών ένα ψηλό με κοντό χιτώνα και ένα κοντό με μακρύ χιτώνα που ανταλλάσσουν χιτώνες. Η κοινή άποψη ήταν ότι πρόκειται για μία δίκαιη ανταλλαγή αφού και τα δύο παιδιά κερδίζουν από αυτήν.

Το Πρόβλημα της Δίκαιης Ανταλλαγής

- Ο Αριστοτέλης ωστόσο, αναγνωρίζει ότι σε τέτοιου είδους ανταλλαγές, η δικαιοσύνη δεν προσδιορίζει μία και μόνο τιμή, αλλά ένα φάσμα πιθανών τιμών μεταξύ της χαμηλότερης τιμής που ο πωλητής είναι διατεθειμένος να αποδεχθεί και της υψηλότερης που ο αγοραστής του προσφέρει.
- Ως εκ τούτου, απαιτείται ένας κανόνας για τον ορισμό της δίκαιης τιμής μέσα στο φάσμα αυτό. Η απάντηση του ήταν ο αρμονικός μέσος των δύο ακραίων τιμών.

Το Πρόβλημα της Δίκαιης Ανταλλαγής

- Ο αρμονικός μέσος δύο αριθμών α, β με $\alpha < \beta$ είναι ο αριθμός

$$x = \frac{2\alpha\beta}{\alpha + \beta}$$

Παρατηρείστε ότι $\alpha < x < \beta$

Ο Αρμονικός μέσος δύο αριθμών α, β με $\alpha < \beta$, είναι ουσιαστικά ο αντίστροφος του αριθμητικού μέσου των αριθμών $\frac{1}{\alpha}$ και $\frac{1}{\beta}$.

- Για τον Αριστοτέλη, δικαιοσύνη σημαίνει να προσπαθήσουμε να βρούμε τον μέσο μεταξύ δύο άδικων άκρων.

Το Πρόβλημα της Δίκαιης Ανταλλαγής

- Από την άλλη μεριά η διανεμητική δικαιοσύνη εμπεριέχει αναλογία ή μία γεωμετρική αναλογία και συνδέεται με τον γεωμετρικό μέσο
- Ο γεωμετρικός μέσος δύο θετικών αριθμών α, β με $\alpha < \beta$ είναι ο αριθμός

$$x = \sqrt{\alpha\beta}$$

- Ισχύει ότι $\frac{x}{\alpha} = \frac{\beta}{x}$ (Η αναλογία που εμπεριέχει η διανεμητική δικαιοσύνη)

Παρατηρείστε ότι $\alpha < x < \beta$.

Το Πρόβλημα της Δίκαιης Ανταλλαγής

- Βλέπουμε ότι ο Αριστοτέλης, συσχετίζει τα τρία είδη δικαιοσύνης με τα τρία είδη μέσου που ήταν γνωστά.

Τον γεωμετρικό , τον αριθμητικό και τον αρμονικό.

Αν α, β δύο θετικοί αριθμοί τότε

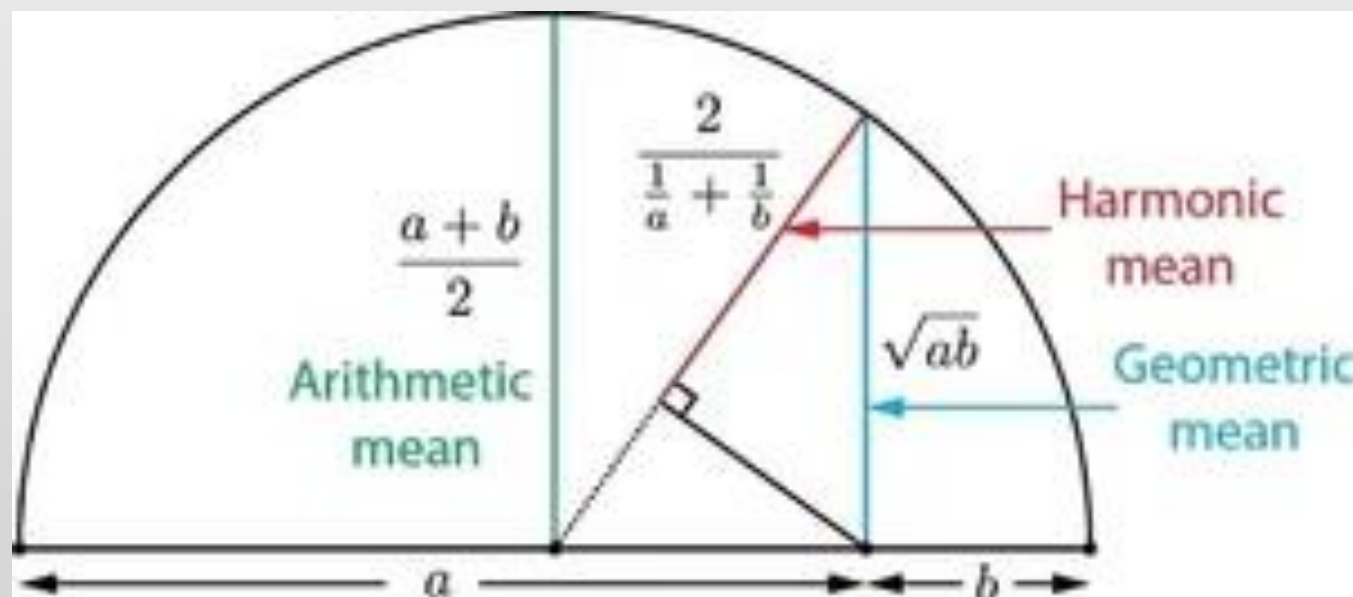
Ο Αριθμητικός μέσος των α, β είναι ο αριθμός $\frac{\alpha+\beta}{2}$

Ο Γεωμετρικός μέσος των α, β είναι ο αριθμός $\sqrt{\alpha\beta}$

Ο Αρμονικός μέσος των α, β είναι ο αριθμός $\frac{2}{\frac{1}{\alpha}+\frac{1}{\beta}} = \frac{2\alpha\beta}{\alpha+\beta}$

Το Πρόβλημα της Δίκαιης Ανταλλαγής

Γεωμετρική απεικόνιση του Γεωμετρικού, Αριθμητικού και Αρμονικού μέσου, δύο θετικών αριθμών, σε ημικύκλιο.

Το Πρόβλημα της Δίκαιης Ανταλλαγής

Για την απόδειξη της παραπάνω Γεωμετρικής Απεικόνισης, υπενθυμίζονται οι γνωστές από το λύκειο

Μετρικές Σχέσεις σε Ορθογώνια Τρίγωνα

Έστω ένα ορθογώνιο τρίγωνο $AB\Gamma$ ($\hat{A} = 90^\circ$) και έστω Δ η προβολή του σημείου A στην υποτείνουσα $B\Gamma$ (σχήμα). Ισχύουν οι σχέσεις:

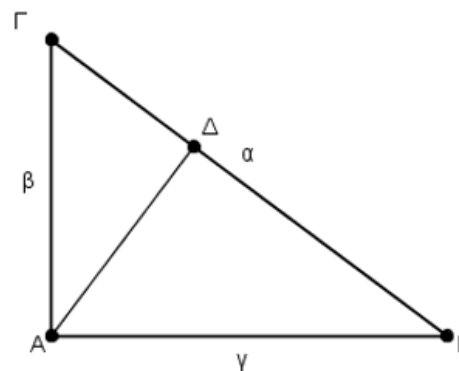
$$AB^2 = B\Gamma \cdot B\Delta \quad \text{και} \quad A\Gamma^2 = B\Gamma \cdot \Gamma\Delta$$

$$\frac{AB^2}{A\Gamma^2} = \frac{B\Delta}{\Gamma\Delta}$$

$$B\Gamma^2 = AB^2 + A\Gamma^2 \quad (\text{Πυθαγόρειο Θεώρημα})$$

$$A\Delta^2 = B\Delta \cdot \Delta\Gamma$$

$$\beta \cdot \gamma = \alpha \cdot \alpha_\alpha$$

Η Επιρροή των Πυθαγόρειων Μαθηματικών

- Ο Αριστοτέλης όπως και ο Πλάτων είχε δεχθεί έντονες επιρροές από τους Πυθαγορείους, που είχαν βρει τις σχέσεις των μουσικών φθόγγων. Εκείνη την εποχή ήταν ευρέως γνωστό ότι παρόμοιες αρμονίες και λόγοι θα μπορούσαν να εξηγήσουν και άλλα φαινόμενα.
- Η επιρροή των πυθαγόρειων μαθηματικών στην Αριστοτελική πραγμάτευση της ανταλλαγής έχει ευρύτερες συνέπειες.
- Η ανταλλαγή αγαθών ήταν ιδιαίτερα σημαντική γιατί τα καθιστούσε μεταξύ τους ανάλογα.

Η Ανταλλαγή Αγαθών κατά των Αριστοτέλη

- Για παράδειγμα, τα παπούτσια μπορούσαν να μετρηθούν σε σιτάρι ή σε κάποιο άλλο προϊόν. Αλλά αν ο υποδηματοποιός δεν ήθελε σιτάρι ή ο γεωργός δεν ήθελε παπούτσια η ανταλλαγή δεν θα γινόταν, με συνέπεια να μην μπορεί να υπάρξει σύγκριση των προϊόντων αυτών.

Πώς λοιπόν θα μπορούσε να λυθεί αυτό το πρόβλημα;

Η Ανταλλαγή Αγαθών κατά των Αριστοτέλη

- Η απάντηση του Αριστοτέλη ήταν το **χρήμα**
- Μπορεί ο υποδηματοποιός να μην θέλει τα προϊόντα του γεωργού και αντίστροφα, αλλά θα μπορούσαν και οι δύο να πουλήσουν έναντι χρημάτων.
- Πράγμα που σημαίνει ότι τα παπούτσια και το σιτάρι ήταν δυνατόν να συγκριθούν μέσω του λόγου των χρηματικών τιμών τους.
- Η ζήτηση είναι αυτή που κάνει τα προϊόντα **ανάλογα** και το **χρήμα** λειτουργεί ως αντιπρόσωπος τους.

Ο Αριστοτέλης και η Απόκτηση Πλούτου

- Ο Αριστοτέλης πίστευε ότι η εμπορική δραστηριότητα πρέπει να έχει κάποια όρια.
- Ο ίδιος διέκρινε δύο είδη πλούτου
 - Το μέρος της διαχείρισης των αγροκτημάτων
 - Την απόκτηση πλούτου μέσω της ανταλλαγής

Ο Αριστοτέλης και η Απόκτηση Πλούτου

- Για το πρώτο είδος πλούτου, ο αγρότης έπρεπε να ξέρει τι είδους ζώα ήταν επικερδές να εκθρέψει, πότε να σπείρει τα χωράφια του και πότε να μαζέψει μέλι από τις κυψέλες του. Αυτοί κατά τον Αριστοτέλη ήταν διάφοροι «φυσικοί» τρόποι απόκτησης πλούτου.
- Αντίθετα το δεύτερο είδος – η απόκτηση πλούτου μέσω της ανταλλαγής – ήταν «αφύσικο» γιατί σήμαινε την άντληση κέρδους σε βάρος κάποιου άλλου.

Ο Αριστοτέλης και η Απόκτηση Πλούτου

- «Αφύσικοι» τρόποι πλουτισμού κατά τον Αριστοτέλη ήταν το εμπόριο και η τοκογλυφία
- Αυτό που ενοχλούσε τον Αριστοτέλη σχετικά με το εμπόριο ήταν ότι έδινε μια προοπτική απεριόριστης συσσώρευσης πλούτου.

Η Δύναμη των Εμπόρων και των Κερδοσκόπων σε Περίόδους Κρίσης

- Στην Αρχαία Αθήνα υπήρξαν κάποιες κρίσιμες περιοδοί όπου η πόλη αναγκάστηκε να καταφύγει στο δανεισμό από τους εμπόρους, που συνήθως δεν ήταν πολίτες.
- Αυτό σήμαινε ότι η πόλη έχανε την αυτάρκειά της.
- Το οξύμωρο ήταν, λοιπόν, ότι μολονότι δεν έκαναν κάτι τόσο χρήσιμο όσο οι αγρότες, οι έμποροι και οι κερδοσκόποι κατάφεραν να συσσωρεύουν τόσο πλούτο ώστε να συνδράμουν τις πόλεις σε περιόδους κρίσης.

Πώς όμως συνέβαινε αυτό;

Η Δύναμη των Εμπόρων και των Κερδοσκόπων σε Περίόδους Κρίσης

- Η απάντηση του Αριστοτέλη ήταν ότι τα αγαθά μπορούν είτε να χρησιμοποιηθούν είτε να ανταλλαχθούν.
- Στην πρώτη περίπτωση έχουμε μια φυσική διαδικασία, όπως είναι η απλή ανταλλαγή αγαθών μεταξύ ανθρώπων που χρειάζονται αγαθά άλλα απ' αυτά που κατέχουν.
- Από την άλλη όταν η ανταλλαγή γίνεται με σκοπό την αποκόμιση κέρδους, έχουμε μια αφύσικη διαδικασία, αφού τα αγαθά δεν χρησιμοποιούνται για τον ενδεδειγμένο σκοπό.

Η Δύναμη των Εμπόρων και των Κερδοσκόπων σε Περίόδους Κρίσης

- Το αφύσικο των δραστηριοτήτων αυτών αποκαλύπτεται από το γεγονός ότι η δημιουργία πλούτου μέσω της ανταλλαγής σημαίνει ότι ο πλούτος θα μπορούσε να συσσωρεύεται χωρίς όριο.
- Οι άνθρωποι θα μπορούσαν να έχουν πολλά χρήματα, υποστήριζε, και ταυτόχρονα, να λιμοκτονούν λόγω έλλειψης τροφίμων.

Η Ρώμη

- Από τα τέλη του 3ου αιώνα π.Χ. οι ρωμαϊκές κατακτήσεις έφεραν σημαντικές αλλαγές στην οικονομία, που μέχρι τότε βασιζόταν στην καλλιέργεια της γης.
- Το νόμισμα έγινε βασικό μέσο εμπορικών συναλλαγών και ορισμένοι Ρωμαίοι πλούτισαν από την είσπραξη των φόρων. Έτσι επεκτάθηκε το εμπόριο της Ρώμης με τον υπόλοιπο κόσμο και αναπτύχθηκε η βιοτεχνία.
- Η οικογένεια ήταν η βάση της κοινωνικής ζωής στη Ρώμη και ο πατέρας είχε απόλυτη εξουσία πάνω στα παιδιά του.
- Η θέση της γυναίκας στη Ρώμη ήταν καλύτερη από τη θέση της γυναίκας στην Αθήνα. Για παράδειγμα, επισκεπτόταν ελεύθερα δημόσιους χώρους και έπαιρνε ενεργό μέρος στις οικογενειακές υποθέσεις.

Η Ρώμη

- Από τα τέλη του 1ου αιώνα μ.Χ. ως τις αρχές του 3ου αιώνα μ.Χ. υπήρχε τόσο στη Ρώμη όσο και στις επαρχίες οικονομική ανάπτυξη και ευημερία.
- Η περίοδος αυτή έμεινε γνωστή στην ιστορία ως η περίοδος της Ρωμαϊκής Ειρήνης (Pax Romana).
- Σε όλη την Αυτοκρατορία καλλιεργούνταν μεγάλες πεδινές εκτάσεις, ενώ η Αίγυπτος τροφοδοτούσε με σιτάρι την Ιταλική χερσόνησο.

Η Ρώμη

- Για να αντιμετωπίσουν τη ρωμαϊκή φορολογία και τις καθημερινές οικονομικές τους ανάγκες, οι πόλεις άφηναν τους πλουσιότερους από τους πολίτες τους, δηλαδή τους ντόπιους αριστοκράτες, να χρηματοδοτούν δημόσια έργα. Όπως και στην Ελληνιστική Εποχή έτσι και τώρα οι πολίτες τούς τιμούσαν ως ευεργέτες.
- Τα ποσά όμως που έπρεπε να δαπανήσουν οι πολίτες αυτοί ήταν τόσο μεγάλα, ώστε προσπαθούσαν να αποφύγουν τη συμμετοχή. Πολλές φορές μάλιστα ζητούσαν να τους απαλλάξουν από τη δαπάνη αυτή οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες με διάταγμά τους.

Συμπεράσματα

- Οι ιδέες που αναπτύχθηκαν στην αρχαία Ελλάδα και στην Ρώμη είναι πολύ σημαντικές.
- Η Ελληνική φιλοσοφία άσκησε μεγάλη επίδραση στην δυτική σκέψη, τμήμα της οποίας αποτελεί και η οικονομική επιστήμη.
- Η κύρια συλλογιστική ανάγεται στον Πλάτωνα και στον Αριστοτέλη.
- Ο Πλάτωνας πίστευε στην ύπαρξη ορισμένων ιδεατών και καθαρών μορφών που μπορούν να κατανοηθούν μόνο μέσω αφηρημένων συλλογισμών.
- Ο Αριστοτέλης, αντίθετα, θεωρούσε ότι οι γενικές αρχές προκύπτουν δι' επαγωγής από συγκεκριμένα πράγματα και γεγονότα, στη θεμελιώδη και πρωταρχική φύση των οποίων πίστευε ακράδαντα.

Συμπεράσματα

- Οι δύο αυτές αντίθετες θεωρήσεις περιβάλλουν ακόμα και σήμερα την οικονομική σκέψη.
- Ανάλογη επίδραση στην σύγχρονη οικονομική επιστήμη άσκησε το Ρωμαϊκό δίκαιο.
- Επιπλέον, οι κλασικοί αποτέλεσαν βασικό παράγοντα εκπαίδευσης πολλών οικονομολόγων, τουλάχιστον μέχρι τον 20^ο αιώνα, με αποτέλεσμα πολλοί από τους συγγραφείς να έχουν επηρεαστεί άμεσα από αυτούς.

Συμπεράσματα

- Χαρακτηριστικά του αρχαίου κόσμου ήταν η αυτάρκεια και οι μεμονωμένες ανταλλαγές.
- Καθώς αυτές βρίσκονταν ακόμα υπό των έλεγχο των ανθρώπων, ήταν πολύ φυσικό να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο αν ήταν δίκαιες.
- Ωστόσο, παρότι δεν υπήρχε οικονομία της αγοράς με τη σημερινή έννοια, η εμπορική δραστηριότητα ήταν αρκετά ανεπτυγμένη ώστε να αποτελεί έναυσμα για προβληματισμό.

Συμπεράσματα

- Γενικά οι στοχαστές αντιμετώπιζαν με καχυποψία το εμπόριο.
- Διαθέτουμε πολύ λίγα στοιχεία για το πώς έβλεπαν τα πράγματα οι ίδιοι οι έμποροι.
- Η δικαιοσύνη και η ηθική του εμπορίου κυριάρχησαν στην συζήτηση των οικονομικών ζητημάτων μέχρι τον 17^ο αιώνα.
- **Χρειάστηκε να φτάσουμε στον 17^ο αιώνα ώστε η οικονομία της αγοράς και η εμπορική νοοτροπία να γίνουν αποδεκτές.**

Μπέρτολτ Μπρεχτ (Bertolt Brecht)

Η μπαλάντα του Έμπορα

(Ποίηση – Μετάφραση Μάριου Πλωρίτη)

Ρύζι έχει κει κάτω κοντά στο ποτάμι
Εκεί ψηλά στο βουνό χρειάζονται ρύζι
Αν το ρύζι το κρύψουμε στις αποθήκες
θ' ακριβύνει το ρύζι γι' αυτούς εκεί πάνω
Οι μαούνες του ρυζιού θα 'χουν λιγότερο ρύζι
και το ρύζι φτηνότερο θα 'ναι για μένα.

Bertolt Brecht
(1898 –1956)

Μπέρτολτ Μπρεχτ (Bertolt Brecht)

Η μπαλάντα του Έμπορα

*Τι είναι στ' αλήθεια το ρύζι
Πού να ξέρω το ρύζι τι είναι
Ποιος να το ξέρει τάχα
Δεν ξέρω το ρύζι τι είναι
Ξέρω την τιμή του μονάχα*

Μπέρτολτ Μπρεχτ (Bertolt Brecht)

Η μπαλάντα του Έμπορα

*Φτάνει χειμώνας και χρειάζονται ρούχα
Πρέπει μπαμπάκι λοιπόν ν' αγοράσουμε
και το μπαμπάκι να μην το πουλήσουμε
Σαν θα 'ρθει το κρύο, θ' ακριβύνουν τα ρούχα
Τα κλωστήρια πληρώνουν πολύ ψηλά μεροκάματα
Κι έπειτα υπάρχει πάρα πολύ μπαμπάκι*

Μπέρτολτ Μπρεχτ (Bertolt Brecht)

Η μπαλάντα του Έμπορα

*Τι είναι στ' αλήθεια το μπαμπάκι
Πού να ξέρω το μπαμπάκι τι είναι
Ποιος να το ξέρει τάχα
Δεν ξέρω το μπαμπάκι τι είναι
Ξέρω την τιμή του μονάχα*

Μπέρτολτ Μπρεχτ (Bertolt Brecht)

Η μπαλάντα του Έμπορα

*Κι ο άνθρωπος παρατρώει φαΐ
γι' αυτό κι ο άνθρωπος όλο ακριβαίνει
Για να φτιάξεις φαΐ, χρειάζεσαι ανθρώπους
Οι μάγειροι κάνουν φτηνότερο το φαΐ
αλλά οι φαγάδες όλο και τ' ακριβαίνουν
Κι έπειτα υπάρχουν πάρα πολλοί άνθρωποι*

Μπέρτολτ Μπρεχτ (Bertolt Brecht)

Η μπαλάντα του Έμπορα

*Τι είναι στ' αλήθεια ο άνθρωπος
Πού να ξέρω ο άνθρωπος τι είναι
Ποιος να το ξέρει τάχα
Δεν ξέρω ο άνθρωπος τι είναι
Ξέρω την τιμή του μονάχα»*

<https://www.youtube.com/watch?v=zY7Q3QjIN6Q>

Ερωτήσεις

1. Να αναφέρετε 5 βασικά στοιχεία των μεταρρυθμίσεων του Σόλωνα.
2. Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα ωφέλησαν ή όχι τον πολίτη; Αιτιολογείστε
3. Με ποιον τρόπο οι μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα συνέβαλλαν στην βελτίωση των εμπορικών συναλλαγών;
4. Να αναφέρετε την παρατήρηση του Ξενοφώντα σε σχέση με την εξειδίκευση.
5. Από ποιες κοινωνικές τάξεις απαρτίζεται η ιδανική πολιτεία του Πλάτωνα;

Ερωτήσεις

6. Ποιο είναι το κριτήριο ένταξης που καθορίζει σε ποια τάξη ανήκει ο εκάστοτε πολίτης; Ποιο είναι το βασικό αντικείμενο σπουδής;
7. Να αναφέρετε τα τρία είδη δικαιοσύνης κατά τον Αριστοτέλη.
8. Πώς αξιολογεί ο Αριστοτέλης αν μία ανταλλαγή μεταξύ ενός πωλητή και ενός αγοραστή είναι δίκαιη;
9. Αν σε μία ανταλλαγή ενός προϊόντος η χαμηλότερη τιμή που ο πωλητής είναι διατεθειμένος να αποδεχθεί είναι 200€ και η υψηλότερη που ο αγοραστής του προσφέρει είναι 600€ ποια είναι η δίκαιη τιμή που πρέπει να πωληθεί το προϊόν σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
10. Να βρείτε τον αριθμητικό, τον γεωμετρικό και τον αρμονικό μέσο των αριθμών 2 και 8 και να τους αναπαραστήσετε γεωμετρικά.

Ερωτήσεις

11. Με ποιον τρόπο λύθηκε στην αρχαιότητα το πρόβλημα της ανταλλαγής στην περίπτωση που ένα από τα δύο μέρη δεν είχαν ανάγκη από το προϊόν του άλλου;
12. Ποιος ήταν ο «φυσικός» και ποιος ο «αφύσικος» τρόπος απόκτησης πλούτου σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
13. Πώς αντιμετώπιζανε τη ρωμαϊκή φορολογία και τις καθημερινές οικονομικές τους ανάγκες στην Ρώμη;
14. Ποια είναι η διαφορά στην κύρια Συλλογιστική του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη;
15. *«Δεν ξέρω ο άνθρωπος τι είναι
Ξέρω την τιμή του μονάχα»*

Σχολιάστε την παραπάνω έκφραση από το ποίημα του Μπέρτολτ Μπρεχτ (Bertolt Brecht) Η μπαλάντα του Έμπορα. Τι σκέψεις και τι συναισθήματα σας δημιουργεί;

Βιβλιογραφία

- Η εξέλιξη της οικονομικής σκέψης, Backhouse Robert E., 1η έκδοση/2009, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΕ
- Η γένεση της οικονομικής κοινωνίας, Heilbroner Robert L.,Mildberg William, 1η έκδ./2010, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΕ
- Ιστορία Οικονομικών Θεωριών, Νίκος Θεοχαράκης. Σημειώσεις μαθήματος.
- *Μπρέχτ: Ποιήματα, εκδόσεις Κοροντζή, 2009*